

Då Olaus Berlin köpte syrtut

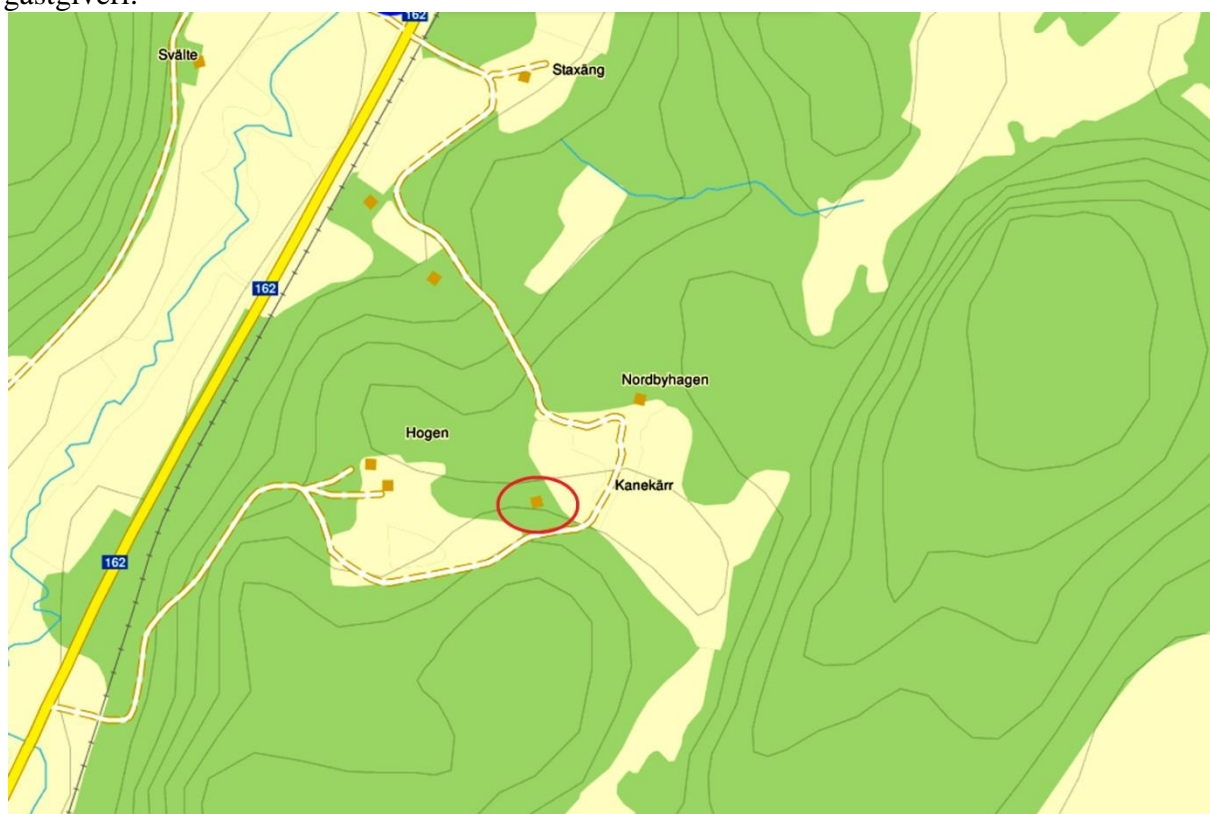
Ur boken Kvinnor Präster Torpare Bönder

Utgiven 1962 av Sven Rydstrand

Det var inte så värst vanligt med lösöreauktioner bland småfolket i Bohuslän under gångna århundraden. Vilket helt enkelt berodde därpå, att det knappast fanns någon lösegendom alls efter en torpare eller backstugusittare, utöver det lilla som hans efterlevande behövde för sitt livsuppehälle. Ett undantag utgjorde dock soldattorparen, som hade det relativt gott ställt vid jämförelse med annat småfolk.

Den 25 november år 1839 hölls lösöreauktion på lösegendomen efter avlidne soldaten Nils Skott på Skådene i Bro socken. Auktionsprotokollet, bestående av några mycket gulnade och tummade men välskrivna blad, har blivit bevarat, vilket är en sällsynthet. Efter olika öden har det till slut kommit i undertecknads ägo.

Soldattorpet på Skådene var beläget ganska högt upp i bergen, på gränsen till gårdarna Tveten och Staxäng. Trots vintern och otillgängligheten hade emellertid en hel del sockenbor infunnit sig till auktionen, vilket ju visar, att soldatens egendom var eftertraktad. Auktionsförrättare var gästgivaren C. A. Friborg på Skådene, en son till den gamle kronolänsmannen med samma namn och fader till gästgivaren Edvard Friborg, den siste innehavaren av Skådene gästgiveri.

Förutom avlidne soldat Skotts änka och barn, av vilka en son efterträtt fadern som soldat och övertagit torpet, träffar vi på auktionen flera av socknens gamla indelta soldater och båtsmän. Där ser vi sålunda soldaterna Adrian Skröder, Jonas Lydig och Gullström. Där finns soldat Örn från Orndal, soldat Grip från Gröv och båtsman Ung m.fl. Där syns också ett litet antal av

socknens mera burgna hemmansägare, bland dem Fredrik Niklasson på Skådene, Hans Jacob Bryngelsson i Önna. Hans Jonsson på Stackhallen, Andreas i Blådjuperöd, nämndemannen Hans Jacob Hansson på Skådene, Janne Hjort på Broberg och Olof Nilsson i Hallind, den sistnämnde i dagligt tal kallad "Lysen i Hallind", eftersom hans förfäder härstammade från Lyse socken.

De flesta av auktionsbesökarna synes dock ha varit torpare och andra småfolk samt drängar. Auktionsförrättaren har varit mycket noga med att i protokollet angiva vederbörandes sociala rang och ställning. Endast Janne Hjort på Broberg får titeln "Herr". Han var ju också av adelssläkt med anor bl. a. från amiral Strömstierna på Vese. Men drängen Jacob från Röe förlänas dock lite glans från sin husbondes höghet, då han benämnes "Herr Hylanders dräng Jacob". Egendomligt nog får den kände grosshandlaren Carl A. Gerles dräng på Häller ingen sådan glans över sig i protokollet. Det står endast "Hans på Heller, Gerles dräng". Det var tydligen en skarp åtskillnad mellan olika storgubbar på den tiden.

Vi träffar också på auktionen en bonde, som heter Olof Andreasson och bor på gården Hällene. Numera finns det ingen gård i Bro socken som heter Hällene, men den som har studerat gamla kartor från 1700-talet vet, att gården Hällene är en del av nuvarande Broberg. Gården låg emellan Broberg och Bro prästgård. Där syns ännu rester av husgrunderna ligga kvar på hällarna ovanför kvarnbäcken. Vid det s.k. laga skiftet på 1840-talet lades gården samman med Broberg.

Samma historia gäller gården Tofta, där bonden "Christen på Tofta" bodde. Han hade en dräng, som enligt protokollet varmed på auktionen. Även den lilla gården Tofta är nu sammanslagen med Broberg. Så värst liten har dock kanske inte gården varit, eftersom Christen hade råd att hålla dräng.

Till auktionen har också kommit en hel drös av bygdens torpare, såsom Andreas under Medby, Fredrik Rodin under Skådene, Johannes Hansson under Önna, Hans Grönvall under Broberg, Mattias Tvetberg under Uteby (Han har tidigare varit bonde på Störreberg),

Benjamin under Skådene och Adrian under Fåglekärr m.fl. En person, som vi särskilt lägger märke till, är Olaus Berlin i Önna. Han är av vallonsläkt och en mycket begåvad man, fast han är fattig och bebor ett torftigt litet ställe i utmarken. Från honom härstammade den kände affärsmannen Otto Berlin i Göteborg, och även den berömde värmländske skriftställaren Linus Brodin i V. Ämtervik leder sina anor tillbaka till småbonden Olaus Berlin i Önna.

Låt oss nu se, vad som fanns att köpa på auktionen efter soldaten. Hans änka köpte för sin del följande: rivjärn, tratt, gryta, panna, två hadder, två yxor, hammare och tång, spade, två hackor, en harv och en handkvarn, två tallrikar och tre buteljer, två brännvinsglas (de enda som fanns), ett väggur, ett skåp, två stolar, två pallar, två rivor, en så, en bråta, en betsmän, fyra bunkar, ett fat, en kärra, en böne, en lampa, en skovel, en grep, två skrubbor, ett saltkar, en kista, ett skrin, två bölor, två fjärdingar, en sätting, tre såll, ett härveträ, diverse böcker och en soffa samt ett får med lamm. Alltsammans detta kostade änkan 32 riksdaler.

En kviga såldes för 28 riksdaler och en bagge för 1 riksdaler, 41 skilling. Däremot fanns det inte några kor, grisar eller höns till salu. Gerles dräng på Häller var tydligen snickareaktig, ty han tillhandlade sig en hyvel, en näver, två huggjärn och en cirkel. Det fanns emellertid gott om snickareverktyg på auktionen, varför man kan antaga, att soldat Skott varit snickare på från krigstjänsten lediga stunder. Dessutom har han säkerligen även sysslat med tillverkning av träskor, eftersom han ägde ett s.k. "skedjärn". Det är inte många nu, som äger ett sådant eller vet hur det ser ut. Kanske finns det på våra museer.

Soldaten var också ägare till en tredjedel i en vattenkvarn på Skådene. Denna såldes för 5 riksdaler, 24 skilling och köptes av Hans Jacob Hansson på Skådene. Vidare lägger man märke till att han hade en "skära", liens föregångare. Men han ägde också flera liar. Underligt är, att skäran användes ännu 1839.

Bland de mera kvinnliga hantverksredskapen lägger man märke till en väv med tillhörande skedar. Vidare härveträ och fyra par kardor, en liten spinnrock, två skrubbor, två bråtor, två häcklor, en täckela och en sprittla. Hit får också räknas två stycken smörkärnor, en bakfjöl, ett strykjärn och ett par laksåar.

Till slut kan ur auktionsprotokollet också utläsas litet om hur soldaten var klädd. Han hade en blå syrtut, som såldes för sju riksdaler, och en grå dito, som gick bort för fem riksdaler. Den blå köpte Olaus Berlin i Önna. Så hade han en frack med tillhörande byxor. Den gick till 9 riksdaler. Vidare såldes 5 par byxor och 4 skjortor, en hatt och en nattkappa. Man var på den tiden tydligen inte finare av sig, än att man kunde begagna andras avlagda kläder. Auktionsförrättaren själv, så storbonde och gästgivare han var, köpte sig sålunda ett par av soldatens byxor för 2 riksdaler, 37 skilling, ett jämförelsevis högt pris, när man ser att baggen blev en hel riksdaler billigare. Försäljningssumman för hela auktionen gick endast till 166 riksdaler, 41 skilling.

Så har då detta gamla gulnade papper kunnat ge oss en liten föreställning om hur den indelte soldaten hade det hemma på sitt torp under 1830-talet. Vi har även fått några uppgifter om folket i bygden och några små inblickar i deras levnadsförhållanden. Det framgår ju tydligt, att det var enkelt och fattigt för småfolket på den tiden, och att de måste taga väl vara på de persedlar som fanns. Nog anar man, att det var ett mörkt och dystert liv, som levdes i de små stugorna. Men fanns där inte också en hel del sådana glädjeämnen, som vi nu har svårt för att fröjda oss åt? Titta t.ex. på den fattige Olaus Berlin i Önna. Se, hur han myser i blicken och kanske småsjunger för sig själv, då han i adventstiden 1839 iklädd den nyinköpta långa blå

syrtuten likt en herreman vandrar åstad till Bro kyrka en tidig söndagsmorgon. Nog var det en högtidsstund, som förgyllde många av vardagens vedermödor för honom. Och det var väl sådana små händelser, som förmådde skänka innehåll och mening åt ett eljest ganska grått och torftigt liv i torp och backstugor.

Citat Wikipedia:

Syrtut var en livsydd lång rock med slag och en eller två knapprader, framförallt använd under 1700- och 1800-talen. Den användes både civilt och militärt som uniformsrock istället för kappa. Jämför bigesch, bonjour eller redingot.

